

Jan Bransen

Waar filosofen van houden

ISVW UITGEVERS

Jan Bransen

Waar
filosofen
van
houden

ISVW UITGEVERS

Voor de denker in jou

INHOUD

VOORWOORD 7

I

FILOSOFIE IN DE SAMENLEVING

- 1 Waar blijft de filosofie? 10
- 2 Denken is voor iedereen 16
- 3 Filosofen op een eilandje 20
- 4 De tragiek van de tunnelman 24
- 5 Speculeren 28

II

FILOSOFIE IS GEEN TIJDSDIAGNOSE

- 6 Filosofen stellen vragen 36
- 7 Filosofen maken onderscheidingen 42
- 8 Filosofen bedenken analogieën 48
- 9 Aan het front van de tijd 53

III

FILOSOFIE ALS MENTALITEIT

- 10 Lezen, praten en denken 60
- 11 De alledaagsheid van het onzichtbare 65

- 12 Zwarte Piet en het geduld van filosofen 71
 - 13 Klaar met denken? 76
 - 14 Waar filosofen van houden 81

IV

FILOSOFIE IS GEEN WETENSCHAP

- 15 Zo is het 88
- 16 Dat zoeken we op! 95
- 17 Wat doen we met de hypothese? 100
- 18 Over experimenten 107
- 19 Bewijsmateriaal 112
- 20 Het einde 120

Noten 126

Voorwoord

Ruim drie jaar lang verzorgde ik een column in het multimediale tijdschrift *iFilosofie*. Die columns zijn nu verzameld in dit boekje. Hier en daar stevig herzien, soms vrijwel opnieuw geschreven, maar soms ook nagenoeg ongewijzigd.

In al die columns ben ik als filosoof aan het navelstaren. Dat hoort er nu eenmaal bij. Er is geen vak dat zo over zichzelf gaat als filosofie. Maar frappant genoeg is het een vak dat tegelijkertijd ook over alles gaat. Steeds weer opnieuw, over zichzelf en over alles.

Dat is niet zo vreemd als het klinkt. Want filosofie is niet meer dan de poging van mensen om zichzelf te begrijpen, als mensen, als wezens die begrijpen, als dieren die met elkaar één taalgemeenschap vormen, levende wezens die praten, die woorden gebruiken om over de wereld te kunnen spreken. Hun woorden, hun eigen woorden, die over de wereld gaan, over hun wereld, die ene wereld waarin ze samen, met elkaar, met zijn allen hun leven leven, als soortgenoten, als exemplaren van die ene prattende diersoort, *zoon logikon*, zoals de oude Grieken ons noemden: met rede begiftigde dieren.

In deze 21^e eeuw waarin we met zijn allen een kenniseconomie vormen, verdient dat Oudgriekse mensbeeld een nieuwe interpretatie. Die nieuwe interpretatie vraagt

ook om een nieuw idee van wat filosofie is, van wat mensen met zichzelf kunnen en van wat ze met filosofie kunnen.

Over dat nieuwe idee gaan deze columns. Dat idee is even spannend als de Amerikaanse presidentsverkiezingen, de toekomst van de Europese Unie, het wereldkampioenschap voetbal en het Eurovisie Songfestival. Dat idee is zo spannend omdat de traditionele plaats van filosofie in de samenleving onder druk staat. De academische filosofie wankelt op haar grondvesten. Is de universiteit nog wel de juiste plaats voor de filosofie? Of moet zij als publieksfilosofie een plaats zien te vinden in de massamedia, of op festivals en in café's?

Wat is filosofie? Een indrukwekkend cultuurgood, een canon, of een mentaliteit waarvoor in ieders leven plaats zou kunnen zijn?

Ik weet het wel.

Maar ja, doet dat ertoe? Wat vind jij?

I

FILOSOFIE
IN DE SAMEN-
LEVING

Waar blijft de filosofie?

Dé filosofie bestaat natuurlijk niet – net zo min als dé mensheid, dé klimaatverandering of dé televisie. Er bestaan wel heel veel televisieprogramma's, televisiezenders en televisietoestellen, heel veel verschillende maar ook heel veel dezelfde mensen, en heel veel koude, warme, natte, en winderige dagen, perioden en streken waar je veranderende patronen in kunt herkennen. Het gemak van het lidwoord “de” voor luie, lichtzinnige en onnadenkende mensen is enorm. En verraderlijk.

- De mensheid is verantwoordelijk voor de klimaatverandering.
- De televisie verliest het van het internet.
- De filosofie is in Nederland ongekend populair.

Zulke uitspraken gaan gemakkelijk over de tong. Maar het valt nog niet mee om te bepalen wat ze betekenen, of waar ze over gaan. Als ze al ergens over gaan. Of iets betekenen.

Je zult mij in dit boekje dan ook niet horen zeggen dat dé filosofie in Nederland helemaal de weg kwijt is. Zeker dé weg niet. Maar je kunt de columns in dit boekje wel lezen als een serie verkenningen van wat iemand zou kunnen bedoelen als hij zou willen beweren dat dé filosofie in Nederland helemaal de weg kwijt is. Of juist dat dé filosofie eindelijk zijn bestemming heeft gevonden. Of zich

voorzichtig haar oorspronkelijke motivatie weer herinnert. Of zich gemengd voelt tussen universiteit en populariteit. De filosofie gaat mij namelijk wel degelijk aan het hart, al moet ik me natuurlijk haasten daaraan toe te voegen dat die uitspraak meer zegt over mij dan over de filosofie. Want dé filosofie bestaat niet. Maar mijn visie op filosofie wel. En die breng ik graag over het voetlicht. Die visie gaat altijd weer over de institutionalisering van de filosofie. Welke plaats is er in de hedendaagse samenleving voor filosofie? Wat is haar maatschappelijke rol? Hoe doe je filosofie? En wáár? Waar hoort zij thuis?

In *Filosofie & ironie* uit 1992 verdedig ik wat ik toen een dramaturgische conceptie van filosofie noemde. Filosofen, zo schreef ik, doen alsof ze het met elkaar oneens zijn. Ze voeren debatten alsof het toneelstukken zijn. Ze spelen een rol. Ze komen steeds weer met argumenten aanzetten om hun gelijk te halen. Maar het gaat ze niet echt om het gelijk. Ze onderzoeken met elkaar de houdbaarheid van verschillende posities, posities die ze gewoon onderling verdelen – *for the sake of the argument*. Het gaat ze, zo betoogde ik, helemaal niet om wat ze beweren, maar om de ironie die ze over zichzelf afroepen door de hun toebedeelde positie zó ver door te voeren dat het absurd wordt. Dat doen ze omdat ze van denken houden, van het denkproces, van de dialectiek, van de manier waarop een gedachtegang zich ontwikkelt door constant te botsen met andere gedachten. Daarom komen filosofen, zo betoogde ik, het best tot hun recht in een theater. Filosofen verdienen een publiek, een groot publiek, een publiek dat als de lachende derde met

Jan Bransen denkt hardop na over de plaats van de filosofie in de huidige samenleving. Hij laat zien dat dit een kwestie is die ieders aandacht verdient. De traditionele hegemonie van de academische filosofie wankelt immers onder de druk van de publieksfilosofen, die het zelf weer moeilijk hebben met de kritische blik van wetenschappers en intellectuelen. In dit instabiele en innerlijk verscheurde krachtenveld neemt Bransen het op voor iedereen die een pas op de plaats durft te maken en die oprecht een vraag aan zichzelf durft te stellen.

Bransen laat zien dat filosofie een mentaliteit is, een mentaliteit die we allemaal kunnen ontwikkelen en die we allemaal kunnen waarderen, een mentaliteit die in ieder mens en in iedere beroepsgroep op zijn plaats is. De vraag die Bransen zichzelf stelt is hoe onze samenleving goed voor die mentaliteit zou kunnen zorgen.

